

УДК [368:338.43]:339.5(043.3)

МІЖНАРОДНІ ПАРАМЕТРИ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ СТРАХУВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРА УКРАЇНИ

Пушко Р. О.

Аспірант Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Науковий керівник: професор Румянцев А. П.

Анотація. *Стаття присвячена дослідженню міжнародних параметрів оцінки ефективності страхування аграрних підприємств України в умовах глобалізації. Особлива роль аграрного сектору в соціально-економічному розвитку країни обумовлюється унікальним поєднанням сприятливих природно-кліматичних умов та геостратегічним положенням, спроможністю України зайняти вагоме місце на міжнародному продовольчому ринку. Враховуючи це важливого значення набуває формування обґрунтованої та цілеспрямованої аграрної політики, принципи якої повинні відповідати вектору прискореної ринкової трансформації економічної системи нашої держави. Поряд з цим ця галузь є одним з найбільш ризикових економічних секторів, оскільки на її функціонування впливає ряд природних, біологічних та інших факторів. Зважаючи на це, переважне значення для ефективного розвитку аграрного сектору України має система забезпечення уникнення ризиків настання несприятливих подій, які можуть зашкодити його розвитку.*

Аграрне страхування, як один із надійніших способів уникнення ризиків, дає змогу найвигідніше поєднувати інтереси учасників ринку і держави, як сторони, першочерговим завданням якої є забезпечення стабільного економічного зростання, добробуту громадян та їхнього соціального захисту. Вже сьогодні ця галузь займає провідні позиції на зовнішніх ринках щодо експорту соняшникової олії та зернових культур. Її подальший розвиток залежить, насамперед, від визначення системи показників комплексного оцінювання ефективності страхування сільськогосподарських ризиків.

Ключові слова: *страхування, аграрний сектор, страхування аграрних ризиків, ефективність, ефективність страхових операцій.*

Постановка проблеми. Аграрний сектор є однією з важливих складових національної економіки. Його розвиток сприяє зміцненню економічно та соціальної безпеки держави, зростанню добробуту населення, підвищенню експортного потенціалу. Саме цей сектор, на нашу думку, є одним із базових для розвитку національної економіки. Ефективне функціонування аграрного бізнесу здійснює значний вплив на формування позитивного іміджу країни, підвищення її конкурентоспроможності.

Тому розвиток конкурентоспроможного аграрного виробництва в комплексному поєднанні з розбудовою сприятливих умов для розвитку сільського господарства є одним із важливих завдань вітчизняної економічної системи. Актуальність теми дослідження полягає в необхідності розробки комплексної системи міжнародних параметрів оцінювання ефективності здійснення страхових операцій в аграрному секторі з метою обґрунтування на цій основі перспектив подальшого розвитку системи аграрного страхування.

Мета статті – обґрунтування системи міжнародних параметрів оцінки ефективності страхування аграрного сектору України в умовах глобалізації. Це передбачає наявність наступних завдань: визначення сутності та особливостей розвитку аграрного сектору, до-

слідження пріоритетів та стримуючих чинників ефективного розвитку страхування сільськогосподарських ризиків, розробка міжнародних параметрів оцінювання ефективності страхової діяльності в цій сфері.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми формування та розвитку системи страхування аграрної сфери знайшли відображення в роботах багатьох науковців, зокрема: Горіславська І., Гутко Л., Калініченко Є., Матвієнко Г., Недбаєва С., Нечипорук Л., Позднякова Л., Свістунов О., Сініцина Т. та інших. Разом з тим, ефективний інструментарій та міжнародні параметри оцінювання ефективності здійснення страхування в аграрному секторі потребують більш глибоких досліджень.

Основні результати дослідження. Вітчизняний аграрний сектор за рівнем розвитку суттєво поступається розвинутих країнам світу, що підтверджується низькою економічною ефективністю сільськогосподарського виробництва [2]. У забезпеченні раціонального функціонування цієї сфери значна роль належить страховим операціям, що створюють підґрунтя для ефективного розвитку сільськогосподарського виробництва. Причини цього слід вбачати, по-перше, в можливості зниження ризиків та витрат аграрного сектору, по-друге, оптимізації взаємодії держави та інших суб'єктів господарювання, по-третє, сприянні вирішенню основних проблем агропромислового комплексу.

Страхування аграрного виробництва являє собою систему заходів щодо організованого спеціальними страховими державними і недержавними органами захисту майнових інтересів громадян, організацій та установ зв'язаних із виробництвом сільськогосподарської продукції у разі випадку певних подій за рахунок спеціально створених грошових коштів. Метою страхування в аграрному секторі економіки є стабілізація виробництва відшкодуванням втрат внаслідок несприятливих подій, настання яких не можна передбачити у часі та просторі. Об'єктивна економічна необхідність використання страхування в сільському господарстві пояснюється, насамперед, недостатніми можливостями держави і ринку забезпечити широку маневреність фінансовими ресурсами господарюючих суб'єктів [4].

При цьому кожен учасник страхових операцій в цій системі виконує відповідні функції. Так, до основних функцій держави належать планування та управління програмами державної підтримки страхування; державне перестраховування на випадок настання катастрофічних ризиків для страхових продуктів в рамках державної підтримки аграрного страхування; контроль за діяльністю страхових компаній; сприяння розробці нових продуктів для страхування всіх або більшості видів сільськогосподарської продукції. До компетенції страхових компаній відносять розробку страхових продуктів з урахуванням потреб сільськогосподарських виробників та політики держави в цій сфері, здійснення страхування та перестраховування ризиків як у державній системі, так і на приватному ринку перестраховування. Підприємства аграрного сектору, в свою чергу, через свої об'єднання, беруть участь у переговорах щодо розробки нових страхових продуктів та страхують ризики свого виробництва. Таким чином ефективність зазначених операцій повинна визначатися економічними вигодами, які отримують суб'єкти страхових відносин. Все вище зазначене вимагає розробки методики розрахунку ефективності страхування в аграрному секторі. Показники ефективності повинні розглядатися у розрізі трьох основних груп: загальні, конкретні, специфічні.

До загальних показників слід віднести наступні.

По-перше, динаміку кількості господарюючих суб'єктів у сільському господарстві, по-друге, динаміку обсягу та частки іноземних інвестицій у сільське господарство у загальному обсязі інвестицій,

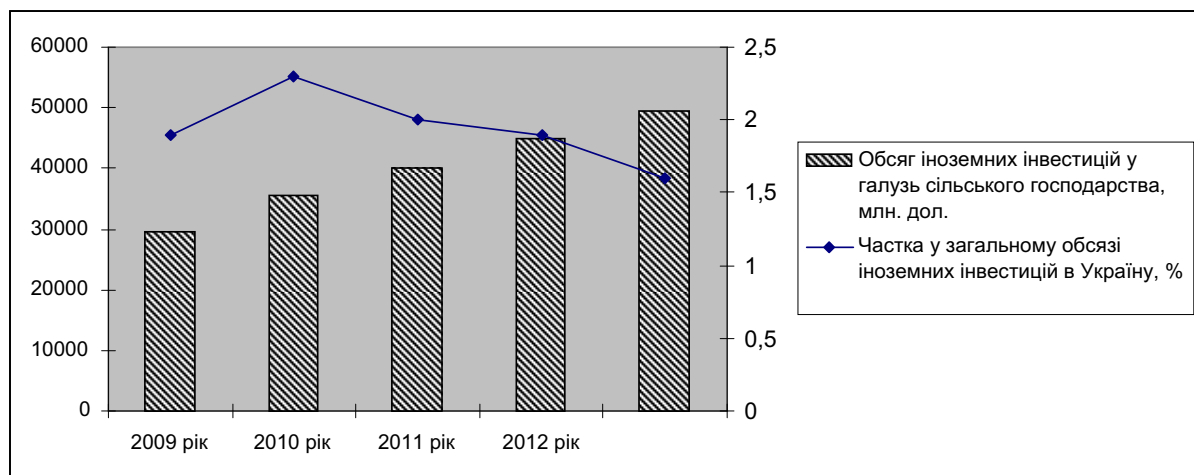
по-третє, динаміку показників рентабельності с/г діяльності та виробництва с/г продукції,

по-четверте, динаміку рівня рентабельності виробництва с/г продукції та кількості застрахованих с/г площ,

по-п'яте, частку експорту с/г культур у ВВП.

Такий вибір обумовлений рядом причин соціально-економічного характеру. Йдеться, насамперед, про те, що ефективність страхових операцій у найбільш загальному вигляді буде відображатися на кінцевих результатах господарювання виробників аграрного сектору, а отже впливати на привабливість сільськогосподарського виробництва для іноземних інвесторів, показники рентабельності підприємств сільського господарства, конкурентоспроможність їх продукції на світовому ринку. Система запропонованих показників повинна аналізуватися у динаміці. Так, кількість суб'єктів господарювання галузі сільського господарства протягом 2009-2010 рр. мала спадаючу динаміку, а з 2011 року демонструє зростання. Зокрема, це пояснюється поступовим покращенням умов господарювання в зазначеній сфері, підвищенням ступеня державного втручання з метою сприяння розвитку аграрного сектору, оптимізацією умов страхування.

Другим загальним показником є динаміка обсягу та частки іноземних інвестицій у сільське господарство у загальному обсязі інвестицій (рис. 1):

Рис. 1. Динаміка обсягу та частки іноземних інвестицій у сільське господарство України у загальному обсязі інвестицій у 2009-2013 рр.

Ситуація представлена на рис. 1 обумовлена наступними факторами. По-перше, створенням сприятливого інвестиційного клімату в аграрному секторі,

по-друге наданням у 2009-2010 рр. державних субсидій на страхові операції,

по-третє, розвитком з 2011 року взаємодії галузі сільського господарства з Міжнародною фінансовою корпорацією у напрямі покращення умов страхування сільськогосподарських виробників,

по-четверте, взаємодією в рамках проекту Європейського Союзу Тасіс «Вдосконалення управління ризиками фермерських господарств та малих і середніх підприємств в аграрному секторі».

Основним завданням останнього є допомога Україні в побудові системи страхування аграрних ризиків з метою забезпечення стабільності сільськогосподарського виробництва і виробників аграрної сфери. Проект, що здійснюється Міжнародною фінансовою корпорацією у партнерстві з Канадським Міністерством закордонних справ, торгівлі і розвитку,

покликаний сприяти розвитку сектора страхування у сільському господарстві України. Він тісно співпрацює з ключовими зацікавленими міністерствами і відомствами, а також з приватними структурами. Важлива для розвитку приватного сектору складова діяльності Проекту передбачає створення сприятливого законодавчо-нормативного поля. Співпрацюючи зі страховими компаніями та застосовуючи розробку нового продукту як основний інструмент розвитку, Проект посилює спроможність страхових компаній створювати програми страхування та надавати страхові послуги сільськогосподарським товаровиробникам. Розроблені нові продукти запускаються на ринок і в такий спосіб Проект працює безпосередньо з сільськогосподарськими товаровиробниками у рамках пілотних маркетингових програм та оцінює прийнятність цих продуктів для аграріїв.

Одним з ключових напрямів роботи Проекту є надання допомоги державним органам у розробці Концепції розвитку агрострахування в Україні та вдосконаленні законодавчо-нормативної бази, зокрема, підходів до страхування з державною підтримкою з метою стабілізації доходів товаровиробників. Іншим важливим напрямом роботи Проекту є допомога у нарощуванні технічної спроможності страхових компаній та вдосконаленні управлінських систем в агрострахуванні. Проектом створюється Депозитарій даних, який використовується при розробці нових страхових продуктів на основі актуарно збалансованих розрахунків. Проект співпрацює з банками у напрямі розширення та підвищення якості страхування предмету застави для отримання аграріями доступу до кредитних ресурсів. Проект співпрацює з Міністерством аграрної політики з питань розробки стандартизованих процедур та програм страхування сільськогосподарських культур та тварин. Впродовж 2009-2010 рр. Проект розробив низку продуктів для страхування озимих зернових (пшениці, жита, тритикале, ячменю) та озимого ріпаку [3]. У 2011 р. експерти проекту у співпраці із страховими та перестраховальними компаніями розробили нові стандартні страхові продукти для страхування ярих зернових (пшениці та жита) культур, а також технічних культур (кукурудзи та соняшника). Навесні 2012 року Проект запровадив новий страховий продукт по страхуванню цукрових буряків. За цей період впровадження стандартних страхових продуктів на ринок України за новими продуктами страхування озимих зернових було застраховано загалом 76 тис га; сума премій склала 32 млн. грн., а страхова сума – 1,9 млрд. грн. Наразі 7 страхових компаній впроваджують стандартні страхові продукти, розроблені фахівцями Проекту.

Паралельно з цим проект докладає великих зусиль для підвищення страхової культури сільськогосподарських товаровиробників шляхом захисту прав споживачів послуг агрострахування, сприяння розвитку їхніх представницьких структур і залучення їх до процесу ухвалення рішень щодо нових продуктів. З цією метою проводиться навчання та консультування аграріїв з питань вибору оптимального виду та предмету страхування, страхової компанії, а також тонкощів розуміння умов страхового договору. Все вище зазначене в свою чергу це є причиною поступового зростання рентабельності сільськогосподарської діяльності та виробництва продукції в цій сфері. Динамічне зростання рентабельності виробництва сільськогосподарської продукції знаходиться, на нашу думку, в залежності від обсягів застрахованих сільськогосподарських площ. Причини цього слід вбачати, насамперед, у сприятті страхування аграрного бізнесу оптимізації основних показників його функціонування.

Розробка системи конкретних показників ефективності страхування в аграрному секторі ґрунтується, насамперед, на економічних пріоритетах, що впливають на розвиток страхових компаній та виробників сільськогосподарської продукції в процесі їх взаємодії. Йдеться про кількість заключених страхових договорів, обсяги страхових премій та стра-

хових виплат, обсяги застрахованих угідь. Конкретні показники мають розглядатися в сукупності та динаміці, що дасть змогу оцінити їх вплив на ефективність страхової діяльності. До них віднесено: динаміку кількості договорів страхування та обсягів застрахованих сільськогосподарських угідь, динаміку загальних обсягів страхових премій та їх середніх відсоткових ставок, співвідношення постраждалих площ до загального обсягу застрахованих, співвідношення загальних площ сільськогосподарських угідь до застрахованих.

Починаючи з 2011 року ринок характеризується повільним відновленням, яке поступово поживляється з 2013 року. Причини цього слід вбачати в прийнятті в 2012 році Закону «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою», який забезпечує формування економічних відносин щодо страхового захисту майнових інтересів сільськогосподарських товаровиробників страхових випадків, за рахунок грошових фондів, що формуються у страховика шляхом сплати страхувальником страхових платежів, частина яких компенсується за рахунок державних субсидій, та доходів від розміщення коштів цих фондів, яке визначається наявністю та особливостями ризиків, носіями яких є сільськогосподарські рослини і тварини.

У державному бюджеті 2012 року було передбачено 70 млн. грн. на часткову компенсацію страхових премій по одному страховому продукту (страхування озимих культур). На сьогодні зацікавленість виробників аграрного сектору у страхуванні ризиків є значною. Причини цього слід вбачати в незадовільних погодних умовах взимку і влітку 2011 та 2012 років. Державна підтримка розвитку страхування аграрного сектору використовується в різних формах у країнах світу з метою оптимізації функціонування галузі сільськогосподарства. Аналіз міжнародної практики агрострахування показує, що даний сегмент страхування розвивається досить швидко й працює ефективно лише при довгостроковій і масштабній підтримці з боку держави. У країнах, де уряд не приділяє уваги агрострахуванню, його розвиток відбувається повільно й безсистемно. Держави, зацікавлені в тому, щоб для відтворення виробництва сільськогосподарської продукції забезпечити страховий захист своїх сільськогосподарських товаровиробників та стабілізацію їхніх доходів у часі, зазвичай підтримують агрострахування. Одним із способів такої підтримки є застосування різних субсидій та інших видів фінансової підтримки агрострахування [1].

З іншого боку, деякі країни пішли шляхом суто державного агрострахування, коли держава бере на себе всі ризики щодо цього, створюючи державну страхову компанію, і фактично, вступаючи у конкуренцію на ринку фінансових послуг із приватним сектором. Проте такий підхід не є ефективним, що зумовило відмову від такої практики і переходу до системи, в якій агрострахування здійснюється за принципом партнерства між державою і приватним сектором. Серед можливих інструментів її реалізації слід виділити наступні: субсидування страхових виплат; компенсація адміністративних витрат страховиків на надання послуг сільськогосподарським виробникам; фінансування розробки страхових продуктів; фінансування освітніх і інформаційних заходів для виробників сільськогосподарської продукції; навчання, сертифікація і оплата послуг експертів по врегулюванню збитків; фінансування прикладних науково-дослідних робіт; субсидування перестраховування шляхом утримання державою частини або всіх ризиків і надання перестраховальної підтримки; субсидування страхових премій. Саме останній інструмент, на нашу думку, слід вважати найбільш доцільним для України, оскільки він передбачає компенсацію державою 30-65% суми платежу. Це дозволяє уникнути проблем з відволіканням оборотних ресурсів у виробника, який в іншому разі повинен спочатку внести страхову премію повністю, а потім чекати одержання компенсації її частини від держави у вигляді субсидії [5].

Специфічні показники ефективності страхування аграрного сектору повинні досліджуватися за допомогою системного методу, що передбачає аналіз системи страхування сільськогосподарських ризиків як цілісного утворення, що формується і функціонує у взаємодії основних елементів. До них віднесено:

а) частку страхування окремих сільськогосподарських культур у загальному обсязі страхових операцій;

б) співвідношення кількості виплат до кількості заяв про збитки;

в) динаміку кількості договорів агрострахування та середніх ставок премії в розрізі страхових компаній;

г) частку компаній-лідерів у загальній кількості страхових операцій на ринку агрострахування.

Висновки. Зважаючи на тісний зв'язок зазначених показників для оцінки ефективності страхування аграрних підприємств доцільно застосувати також системно-інтегративний підхід, що дозволяє виділити ступінь їх взаємодії і напрями її покращення. В цілому страхування цього виду діяльності покликане сприяти розвитку агропромислового комплексу України, підвищенню рівня рентабельності сільськогосподарського виробництва.

Список використаної літератури

1. Гутко Л. М. Досвід державної підтримки страхування ризиків сільськогосподарського виробництва / Гутко Л. М. // Економіка АПК. – 2009. – № 10. – С. 147-152.
2. Позднякова Л. О. Проблеми розвитку страхового ринку України і шляхи їх розв'язання в сучасних умовах / Позднякова Л. О. // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 6. – С. 250-254.
3. Рынок агрострахования в Украине в 2012 году. Аналитическое исследование // Проект IFC «Развитие агрострахования в Украине». – 2013. – 35 с.
4. Свістунов О. Роль страхування в управлінні ризиками сільського господарства в Україні та напрями підвищення його ефективності / Свістунов О. // Економіка України. – 2006. – № 1. – С. 66-71.
5. Сініцина Т. Нормативно-правове забезпечення страхування врожаю сільськогосподарських культур в Україні / Сініцина Т. // Підприємництво, господарство і право. – 2010. – № 9. – С. 128-131.

INTERNATIONAL PARAMETERS OF ESTIMATION OF EFFICIENCY OF INSURANCE OF AGRARIAN SECTOR OF UKRAINE

Pushko R. O.

Candidate of the Institute of International Relations of Kyiv National Taras Shevchenko University.
Scientific supervisor: professor Rumiantsev A. P.

Abstract. *The article is devoted to the research of international parameters of estimation of efficiency of insurance of agrarian enterprises of Ukraine in the conditions of globalization. Special role of agrarian sector in socio-economic development of country is stipulated by the unique combination of favourable natural and climatic terms and geostrategic position, by possibility of Ukraine to take the adequate place at the international food market. Taking this into account forming of the grounded and purposeful agrarian policy is acquired importance. The main principles of this policy must answer the vector of speed-up market transformation of the economic system of our state. Next to it this industry is one of the most risky economic sec-*

tors, because of influence of natural, biological and other factors.

Because of it, the system of providing of avoidance of unfavorable events risks, which can harm his development, has priority importance for effective development of agrarian sector of Ukraine. Agrarian insurance, as one of more reliable methods of avoidance of risks, enables to combine interests of participants of market and state, as a side, the near-term task of which is providing of the stable economy growing, welfare of citizens and their social defense.

Already today this industry occupies leading positions on foreign markets in relation to the export of sunflower-seed oil and grain-crops. It's subsequent development depends of determination of the system of indexes of complex evaluation of efficiency of insurance of agricultural risks.

Key words: insurance, agrarian sector, insurance of agrarian risks, efficiency, efficiency of insurance operations.

Referances

1. Hutko L. M. Dosvid derzhavnoi pidtrymky strakhuvannia ryzykiv sil's'kohopodars'koho vyrobnytstva / Hutko L. M. // *Ekonomika APK*. – 2009. – № 10. – S. 147-152.
2. Pozdniakova L. O. Problemy rozvytku strakhovoho rynku Ukrainy i shliakhy ikh rozv'iazannia v suchasnykh umovakh / Pozdniakova L. O. // *Aktual'ni problemy ekonomiky*. – 2010. – № 6. – S. 250-254.
3. Rynok agrostrahovaniia v Ukraine v 2012 godu. Analiticheskoe issledovanie // Proekt IFC «Razvitie agrostrahovaniia v Ukraine». – 2013. – 35 s.
4. Svistunov O. Rol' strakhuvannia v upravlinni ryzykamy sil's'koho hospodarstva v Ukraini ta napriamy pidvyschennia joho efektyvnosti / Svistunov O. // *Ekonomika Ukrainy*. – 2006. – № 1. – S. 66-71.
5. Sinitsyna T. Normatyvno-pravove zabezpechennia strakhuvannia vrozhaiu sil's'kohospodars'kykh kul'tur v Ukraini / Sinitsyna T. // *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo*. – 2010. – № 9. – S. 128-131.

МЕЖДУНАРОДНЫЕ ПАРАМЕТРЫ ОЦЕНКИ ЭФФЕКТИВНОСТИ СТРАХОВАНИЯ АГРАРНОГО СЕКТОРА УКРАИНЫ

Пушко Р. А.

Аспирант Института международных отношений Киевского национального университета имени Тараса Шевченко.

Научный руководитель: профессор Румянцев А. П.

Аннотация. *Статья посвящена исследованию международных параметров оценки эффективности страхования аграрных предприятий Украины в условиях глобализации. Особенная роль аграрного сектора в социально-экономическом развитии страны обуславливается уникальным сочетанием благоприятных природно-климатических условий и геостратегического положения, возможностью Украины занять весомое место на международном продовольственном рынке.*

Учитывая это важное значение приобретает формирование обоснованной и целенаправленной аграрной политики, принципы которой должны отвечать вектору ускоренной рыночной трансформации экономической системы нашего государства. Вместе с этим, данная отрасль является одним из наиболее рискованных экономических секторов, поскольку на ее функционирование влияет ряд естественных, биологических и других факторов.

Учитывая это, приоритетное значение для эффективного развития аграрного сектора Украины имеет система обеспечения избежания рисков наступления неблагоприятных событий, которые могут препятствовать его развитию. Аграрное страхование, как один из наиболее надежных способов избегания рисков, дает возможность выгоднее всего совмещать интересы участников рынка и государства, как стороны, первооче-

редным заданием которой является обеспечение стабильного экономического роста, благосостояния граждан и их социальной защиты.

Уже сегодня эта отрасль занимает ведущие позиции на внешних рынках относительно экспорта подсолнечного масла и зерновых культур. Ее последующее развитие зависит, в первую очередь, от определения системы показателей комплексного оценивания эффективности страхования сельскохозяйственных рисков.

Ключевые слова: страхование, аграрный сектор, страхование аграрных рисков, эффективность, эффективность страховых операций.